

Knoz, Tomáš

Nejvýznamnější žadatelé (1621-1623)

In: Knoz, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace : moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2006, pp. [175]-191

ISBN 8086488349 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123617>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Nejvýznamnější žadatelé (1621–1623)

Na počátku pobělohorského konfiskačního procesu stálo na straně žadatelů o konfiskáty několik osob, které se sice vždy nemusely vyznačovat obzvláště významným sociálním postavením, nicméně dokázaly projevit velkou hbitost a orientaci v nově vzniklých poměrech. Vzápětí se však mezi pretendenty moravských konfiskátů začali prosazovat nejvýznamnější aristokraté, kteří se již na prahu konfiskačního procesu mohli honosit vysokými tituly i úřady a často dokonce pocházeli z knížecí vrstvy nebo do ní v souvislosti s porážkou stavovského povstání vstupovali. Na rozdíl od svých konkurentů z níže postavených šlechtických vrstev se zpravidla ucházeli o největší a nejvíce prosperující konfiskované statky. Ačkoliv jejich žádosti byly velmi často vyřizovány kladně, a nejbohatším aristokratům tak bylo na Moravě umožněno vytvořit rozsáhlé a mnohdy i centralizované „knížecí“ državy, ani v jejich případech přidělování konfiskátů neprobíhalo bez individuálního přístupu, bez posuzování sporných nároků nebo bez překvapivých odmítnutí některých žadatelů.

Neúspěšné žádosti významných pretendentů

V zásadě nelze říci, že by si některý z žadatelů o moravské konfiskované statky mohl být apriori jistý svým úspěchem. Platilo to i pro vysoce postavené a politicky angažované osoby z katolického tábora, ať se již angažovaly v armádě, úředním aparátu, anebo příslušely ke knížecí vrstvě či dokonce k vládnoucí dynastii. Určitý neúspěch tak zaznamenal i jinak upřednostňovaný Maxmilián z Liechtensteina, když se opakovaně a naléhavě v červenci a v srpnu roku 1622 (císařské přípisys jsou datovány 15. července a 1. září) pokusil s konečnou platností získat břeclavské panství, které bezprostředně po jeho konfiskaci Ladislavu Velenovi ze Žerotína dočasně užíval.³²³ V tomto případě si v první fázi panství pro sebe rezervoval sám císař. Nakonec dostala díky rozhodnutí dvorské komory přednost vdova Estera z Meggau, rozená ze Sulzu, nicméně císařští úředníci museli vyvinout značné úsilí, aby Liechtensteinovi své rozhodnutí náležitě

(323) Dalším neúspěšným žadatelem o břeclavské panství byl Zdeněk Žampach z Potnštejna. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, 15. 7. 1622, fol. 71. O dějinách panství Břeclav v tomto období OBRŠLÍK, J.: *Majitelé břeclavského panství a velkostatku v 16.–19. století*. In: Kordiovský, E. – Klanicová, E. (edd.): *Město Břeclav*. Brno 2001, s. 147–152; NEKUDA, V. (ED.): *Břeclavsko*. Brno 1969, s. 99, 338; MATĚJEK, F.: *Účinky třicetileté války na Břeclavsku*. Jižní Morava 3, 1967, s. 46–56.

vysvětlili.³²⁴ V případě Estery šlo totiž nejen o obecnou a v moravském konfiskačním procesu často uplatňovanou ochranu „slabých vdov“, ale především o nároky po jejím muži na Moravě. Při předání Břeclavi do jejích rukou v říjnu 1622 bylo proto konstatováno, že je od kupní ceny možno odečíst její moravské pohledávky.³²⁵

Podobně nepříjemně překvapen musel být tehdejší nejvyšší český hofmistr Adam mladší z Valdštejna, když nebyla uznána jeho žádost o přidělení veškerých statků po Zdeňkovi Brtnickém z Valdštejna.³²⁶ Hofmistr se při zdůvodnění žádosti opíral o (sice pouze nepřímé, ale v tomto okamžiku dobře využitelné) příbuzenství s brtnickou větví rodu. Brtnické dominium se mu hodilo i vzhledem k blízkosti třebičského panství jeho sestry Kateřiny z Valdštejna. Na druhém konci Moravy také sousedilo Valdštejnovo panství Židlochovice s dosavadním panstvím jeho nevlastního bratra Pertolda Bohobuda z Lipé, o jehož restituci se koneckonců ve stejné době pokoušel.³²⁷ Valdštejn se navíc právě počátkem dvacátých let alespoň zdánlivě těšil u Ferdinanda II. velké přízni, během povstání projevil značný politický talent a mohl se domnívat, že si císař netroufne jeho žádost odmítnout. Byl již relativně dlouhou dobu katolíkem, a mohl tedy tímto směrem vyvíjet přímý i nepřímý tlak na celou řadu svých příbuzných, dosud setrvávajících v protestantské víře. Včetně Zdeňkových synů Ladislava Buriana a Bernarda Brtnických z Valdštejna, v jejichž jménu

(324) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, srpen 1622, fol. 71. NEKUDA, V. (ED.): *Břeclavsko*. Brno 1969, s. 99, 338; HRUBÝ, F.: *Ladislav Velen ze Žerotína*, s. 135.

(325) „... An Fürst von Dietrichstein de dato den 25ten Octobris 1622, daß er den Frauen Ester Gräfin von Meggau die Herrschaft Lumpenburg...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, září 1622, fol. 88. Ester z Meggau, rozená ze Sulzu, byla vdovou po císařském plukovníku Ferdinandu Helfriedovi z Meggau. Obecně o ochraně a postavení šlechtických žen a vdov v tomto období např. JANÁČEK, J.: *Ženy české renesance*. Praha 1987.

(326) O postavě Adama mladšího z Valdštejna vznikla v poslední době především díky úsilí Marie Koldinské a Petra Matějíčka celá řada studií, v nichž se autoři na jeho osobě pokusili ukázat typický portrét dvořana počátku 17. století. KOLDINSKÁ, M.: *Autocenzurovaná výpověď o životě renesančního kavaléra*. In: Koldinská, M. – Matějíček, P. (edd.): *Deník rudolfinského dvořana. Adam ml. z Valdštejna. 1602–1633*. Praha 1997, s. 9–17; TÁŽ: „*Muž kompromisu*“ v *nekompromisních časech*. *DaS* 17, 1995, č. 3, s. 22–27; TÁŽ: *Svět Adama ml. z Valdštejna optikou jeho deníků*. Příspěvek ke každodennosti a mentalitě renesančního aristokrata. *FHB* 18, 1997, s. 121–142; TÁŽ: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha – Litomyšl 2001; MATĚJÍČEK, P.: *Svéděctví o zdiivočelé době*. In: Koldinská, M. – Matějíček, P. (edd.): *Deník rudolfinského dvořana*, s. 18–36; KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, kap. Kdo byl Adam ml. z Valdštejna, s. 124–138.

(327) KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 112. O Pertoldu Bohobudovi z Lipé a jeho ztrátě krumlovského panství WINKELBAUER, T.: *Fürst und Fürstendiener*, s. 339, 381–383; BRUNNER, H.: *Die Herren von Lippa*. *ZVGMS* 12, 1908, s. 395–432; 13, 1909, s. 196–218, 372–386; 14, 1910, s. 115–146, 309–336; 15, 1911, s. 406–488; HANÁK, V.: *Vlastivěda moravská. Moravskokrumlovský okres*. Brno 1913; STANĚK, R.: *Moravskokrumlovsko v první polovině 17. století*. Brno 1990. (Diplomová práce uložená na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.)

vlastně jednal. Svoji žádost zdůvodnil i záměrem vytvořit na západní Moravě rodový fideikomis.³²⁸ Asi by se tomu tak skutečně stalo, kdyby již předtím nebyly uvedené statky předány. Císař si vyžádal kardinálovo dobrozdání – „*Nachrichtung und Gutachten*“, aby mohl sám ve věci Brtnice vydat příslušnou rezoluci. Kardinál si nejdříve u úředníků císařské dvorské komory ověřil, jestli se císaři jedná skutečně o moravskou Brtnici. Posléze ve dvou listech z 18. a 24. února 1623 sdělil, že toto panství již bylo na základě císařova vlastního předchozího rozhodnutí předáno císařskému válečnému radovi a komorníkovi, hraběti Rombaldu Collaltovi. Aby o věci nebylo pochyb, přiložil vyjádření příslušné komise, taxu a inventář. Případné další změny by podle kardinálova soudu přinesly velké potíže. Kardinál opakovaně uznal veškeré zásluhy Valdštejna o císaře a jeho dům, jeho „*standhaffter Treu und Devotion*“.³²⁹ S Valdštejnem se konec konců dobře znal. Již hluboko před Bílou horou se od něj nechával hostit na jeho zámku v Hrádku nad Sázavou, když jako olomoucký biskupa nově jmenovaný kardinál přijížděl do Prahy ke dvoru Rudolfa II.³³⁰ Nyní navrhl, aby byla Rudolfovi z Valdštejna jako projev panovníkova vděku a ke zřízení rodinného fideikomisu přiznána některá jiná konfiskovaná panství na Moravě, jež v daném okamžiku ještě zůstávala neobsazena. Konkrétně navrhl panství Fulnek po Janu st. Skrbenském z Hříště, Račice po Janu Petřvaldském z Petřvaldu nebo Čejkovice po Janu Adamu z Víckova. Nakonec Valdštejn ani jeden z uvedených statků nezískal a musel se spokojit se zisky v Čechách, ke kterým mu ovšem do značné míry pomohl obchodní talent jeho příbuzného Albrechta z Valdštejna.³³¹ Zklamání Adama mladšího z Valdštejna muselo být o to větší, že jen několik týdnů předtím se setkal pouze s částečným úspěchem také při své snaze o rehabilitaci svého nevlastního bratra Pertolda Bohobuda z Lipé. Musel se spokojit, jakožto s projevem císařovy „milosti a mírnosti“, s pouhým propuštěním českého maršálka z vězení na Špilberku a částečnou restitucí jeho cti.³³² Stopro-

(328) „...der nächsten Agnaten praetendierenden Gerechtigkeit...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 418, kart. 140, únor 1623, fol. 42–46.

(329) Obojí je obsaženo v listu kardinála Dietrichsteina císaři z 18. 2. 1622: „...obgedachtes Herrn von Waldstein maniglich bekannter *standhaffter Treu und Devotion*, wie auch seiner uns seines Geschlechts...“ TAMTÉŽ, 18. únor 1623, fol. 43.

(330) KOLDINSKÁ, M. – MAŤA, P. (EDD.): *Deník rudolfinského dvořana*, na více místech, např. s. 103–104.

(331) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 418, únor 1623, fol. 42–46; BÍLEK, T. V.: *Dějiny konfiskací v Čechách*. Praha 1882. Základní údaje o majetku Valdštejnů v této době také JANÁČEK, J.: *Valdštejn a jeho doba*, s. 16–23 a KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 138–144.

(332) Adam z Valdštejna využil společného pobytu s císařem v Řezně a 30. ledna 1623,

centním úspěchem pro rodinu nejvyššího českého hofmistra ostatně nekončila ani žádost Adamova syna Rudolfa z Valdštejna o přidělení brněnského domu po rebelovi a někdejším hofmistru Karla staršího ze Žerotína Jindřichovi Vodickém z Jemník. Nepomohlo ani, že Rudolf z Valdštejna ve své žádosti apeloval na skutečnost, že při službě císaři během povstání nasadil svůj „*Gut und Blut*“. Ať již hodnotíme pobělohorské zisky Adama mladšího z Valdštejna a jeho syna Rudolfa jakkoliv, projevil nejvyšší hofmistr v memoriálu z roku 1625 s císařovým postojem vůči své osobě nespokojenost, do níž zahrnul také panovníkovu neochotu předat mu moravské statky po Brtnických z Valdštejna a po Pertoldu Bohobudovi z Lipé nebo neochotu vyplatit náhrady za škody způsobené císařským vojskem na jeho moravských statcích.³³³

Moravské zisky příslušníků knížecí vrstvy

Přes uvedené neúspěchy a výkyvy v projevech panovníkovy přízně, s nimiž se při svých žádostech o přidělení moravských konfiskátů občas museli vyrovnávat i císařovi nejméně straníci a dvořané a jichž by bylo možno uvést podstatně více, lze do značné míry v moravských poměrech hovořit o skupině vysokých aristokratů, kteří získávali konfiskáty s menšími obtížemi a s vynaložením menšího úsilí, než tomu bylo u jiných osob. Tuto skupinu však nelze zjednodušeně charakterizovat například jako „knížecí vrstvu“ nebo „dvorskou šlechtu“. Její vznik i struktura byly podstatně komplikovanější. Ačkoliv není k dispozici dostatek přímých důkazů, je patrně možné s vědomím jistého zjednodušení a určité vágnosti pojmu „nejvýznamnější žadatelé“ v případě moravských konfiskací hovořit o před-

aby poslal císaři supliku, v níž je mimo jiné řečeno velmi mnoho o ideálních představách šlechticů o projevech císařské milosti. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 136–140.

(333) TAMTÉŽ, fol. 67–70. O osobnosti Jindřicha Vodického a jeho působení ve struktuře Žerotínova dvoru stručně KNOZ, T.: *Rezidence a dvůr Karla staršího ze Žerotína*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. OH 7. České Budějovice 1999, s. 416. Srov. MAŤA, P.: *Šlechtic v soukolí absolutismu*. Politická činnost Adama mladšího z Valdštejna po Bílé hoře. In: Chocholáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus*. Brno 1999, s. 479–488. Významné je Matovo upozornění, že Adam ml. z Valdštejna vyvinul v pobělohorské době rozsáhlou aktivitu, která vynesla jemu i dalším příslušníkům rodiny nejen velký pozemkový majetek, ale také důležité úřady. On sám se stal nejvyšším hofmistrem a později nejvyšším pražským purkrabím, vysokých úřadů se dostalo jeho synovi Maxmiliánovi, vnukům Františku Augustinovi a Karlu Ferdinandovi a pravňukovi Karlu Arnoštovi. Vzestup rodiny měl tedy dlouhodobý charakter. Na druhou stranu ovšem byl při některých závažných rozhodnutích Adam ml. z Valdštejna ze strany císaře a císařské tajné rady opominut. Obojí svědčí o komplikovanosti a nejednoznačnosti procesu pobělohorských změn, včetně postoje k odměňování jednotlivých zasloužilých osob. Valdštejn se například i přes velké zisky necítil být s císařovou odměnou spokojen. TAMTÉŽ, s. 484–487.

nostřování okruhu císařových přátel před okruhem přátel kardinála Dietrichsteina, byt i tyto dvě skupiny se v určité části prolínaly. Představitelé vysoké aristokracie, vojenských velitelů a výše postavené dvorské šlechty nemuseli v konfiskačních materiálech vystupovat příliš často, obvykle však žádali o větší a výnosnější dominia nežli jejich konkurenti z méně preferovaného prostředí. Přes výše uvedené výjimky bylo také procento jejich úspěšnosti v pomyslné soutěži o konfiskáty zpravidla vyšší. V jisté výhodě často byli i vůči řeholním řádům, jež si jinak na nepřízeň císaře nemohly stěžovat a které navíc obvykle preferoval i Dietrichstein. Mnozí z významných pretendentů již byli z předchozího období seznámeni s moravských šlechtickým prostředím i zdejší topografií, takže se v seznamu konfiskovaných statků vhodných k předání nebo odprodeji dovedli docela dobře orientovat, a získávali tím další výhodu. Zvláště když mnozí z nemoravských žadatelů o zdejší statky a stejně tak mnozí z vídeňských úředníků dobrými znalostmi z místní topografie nedisponovali.³³⁴ Vzhledem k nezájmu největších českých nabyvatelů typu Valdštejna, Eggenberga, Slavaty, Buquoye, Marradase, Trauttmansdorffa nebo (v prvním období) Verdenberga o majtkové zisky na Moravě k okruhu nejvýznamnějších pretendentů náleželi především kníže Karel a budoucí knížata Maxmilián i Gundakar z Liechtensteina, kardinál a zemský gubernátor František z Dietrichsteina, nejvyšší český kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, nejvyšší zemský sudí Lev Burian Berka z Dubé, ale také plukovníci zapojení do první fáze bojů proti povstalcům, především Rombaldo Collalto, Michael Adolf z Althannu, Hanibal ze Schaumburga nebo Seifried Kryštof Breuner ze Stubingu.³³⁵

Karel z Liechtensteina byl v této době v jedné osobě opavským (a po konfiskaci Jana Jiřího Krnovského i krnovským) knížetem, důležitým členem císařské tajné rady a nejvyšším českým místodržícím. Císařský historik František Kryštof Khevenhüller o něm ve svém díle „*Conterfet Cupferstich*“ hovořil jako o jednom z nejvěrnějších příslušníků prohabsburského tábora v českých zemích, jenž se na stranu císařů Rudolfa, Matyáše i Ferdinanda postavil ve všech rozhodujících okamžicích jejich sporu s rakouskými, českými nebo moravskými stavy i v době tureckých válek, a proto se mu dostalo i zasloužené odměny.³³⁶ Z pozice nejvyššího rakouského komisaře a nejvyššího českého místodržícího mu jednak plynuly

(334) Pro císařské centrální orgány bylo totiž poměrně těžké uhlídat, aby nebyl některý statek prodán dvakrát nebo aby nedošlo ke skutečnému konfliktu mezi více zájemci, jenž by přesahoval hranici přirozené konkurence a mohl by alespoň teoreticky vést k závažnému rozkolu uvnitř procísařského tábora.

(335) SLOVÁK, J. (ED.): *O konfiskovaných statcích na Moravě*.

(336) KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cupferstich*. II, pag. 39–42. Srov. též SCHWARZ, H. F.: *The Imperial Privy Council*.

značné příjmy, jednak přímo řídil celý proces konfiskací v Čechách a ve spolupráci s kardinálem Dietrichsteinem a s kancléřem Lobkovicem spoluřídil také moravské konfiskace.³³⁷ Jak bylo uvedeno výše, na Moravě Karel z Liechtensteina, podobně jako jeho bratr Maxmilián, získal mnohé majetky díky rodovému spojení s Černohosty z Boskovic ještě před vypuknutím stavovského povstání.³³⁸ Pro daný okamžik počátku dvacátých let 17. století se tedy alespoň teoreticky mohl spokojit s restitucí a s některými menšími majetkovými zisky plynoucími z konfiskací a s kontrolou nad konfiskačním procesem a nad zisky svých konkurentů, vykonávanou přímo i prostřednictvím svého bratra Gundakara.³³⁹ V dietrichsteinských materiálech ke správě Moravy Karel sice nevystupuje příliš často, o to významnější však byly jeho úspěchy. V březnu 1622 převzal rozsáhlé žerotínské majetky na západní Moravě a v podhůří Jeseníků: Moravskou Třebovou, Zábřeh, Kolštejn/Brannou a Rudu nad Moravou. To vše byla rozsáhlá dominia s přepychovými zámky, úrodnými poli a bohatými honitbami.³⁴⁰ Jen o několik měsíců později ještě přibyla někdejší královská a komorní města Uničov a Šumperk, jež svou dlouhou tradicí svobodných měst a sebevědomým měšťanstvem patřila mezi nejvýznamnější centra severní Moravy. Jednalo se i o zisku hradu Sovince.³⁴¹ Vladař liechtensteinského domu tak pozvedl svůj knížecí titul na ještě vyšší úroveň a rozmáchl se mezi Rakousy, Čechy, Moravu i Slezsko. Na Moravě navíc již ovládal nejen jih země, který byl pro Liechtensteiny tradiční oblastí, ale také její střed a severozápad. V jeho případě se o přidělení požadovaných statků ani v nejmenším nepochybovalo a císař Ferdinand II. na všechny přípisů Karla z Liechtensteina odpovídal takřka automaticky kladně. Karel z Liechtensteina tak svými moravskými majetky nejen zaujal první místo mezi mo-

(337) SÚA PRAHA, Morava, inv. č. 6141, Ferdinand II. oznamuje Karlovi z Liechtensteina, že pověřil Františka z Dietrichsteina správou Markrabství moravského a určil způsob jejich vzájemného kontaktu. Přes Karla z Liechtensteina např. šla velká část korespondence týkající se konfiskací v Čechách. To knížeti nepochybně poskytovalo možnost orientovat se i v analogickém systému konfiskačního procesu na Moravě. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333–334.

(338) HAUPT, H.: *Fürst Karl I. von Liechtenstein*, s. 34–37.

(339) SÚA PRAHA, Morava, inv. č. 6144. Karel z Liechtensteina Gundakarovi z Liechtensteina, aby zjistil, jak je to s kontribucí na Moravě.

(340) OBERHAMMER, E.: *Viel ansehnliche Stuck und Güeter*, s. 40. Srov. též MATĚJEK, F.: *Bílá hora a moravská feudální společnost*, 1974, s. 85, 90–92.

(341) Přířknutí řady měst knížeti Karlovi z Liechtensteina. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 407, kart. 136, březen 1622. Spor o Sovince TAMTĚŽ, inv. č. 409, kart. 137, květen 1622.

ravskými pozemkovými pány, ale ještě se všem ostatním moravským šlechticům v rozsahu svého majetku výrazně vzdalil.³⁴²

Karlův mladší bratr Maxmilián z Liechtensteina, který měl podle materiálů císařské dvorské komory za své ztráty i služby nárok na zisk 100 000 zlatých ze státní kasy, dostal jako kompenzaci za neúspěch v případě břevlavského panství některé východomoravské statky pánů z Kounic – panství Ždánice a čtyři vesnice dosud přináležející ke slavkovskému dominiu.³⁴³ Maxmilián tak mohl rozšířit své državy ležící na východ od Brna, které již dříve získal sňatkem s Kateřinou Černoorskou z Boskovic a jejichž centrem byly Bučovice. Podle císařova vyjádření bylo nutno dát v tomto případě velký pozor na názvy panství a vesnic, neboť by mohlo dojít k omylu záměnou kunovických a kounických statků.³⁴⁴ Kunovická dominia totiž měla být přidělena Maxmiliánovu bratru Gundakarovi z Liechtensteina.³⁴⁵ Na krátkou dobu Maxmilián z Liechtensteina získal také luhačovické panství Bartodějských z Bartoděj, jež ovšem prodal dalšímu z velkých pobělohorských nabyvatelů, uherskému šlechtici Gabrielovi Serényimu.³⁴⁶ Maxmilián z Liechtensteina se tak v pozici nabyvatele konfiskátů zařadil po bok svého bratra.

(342) Podle Františka Matějka držel Karlův dědic Karel Eusebius z Liechtensteina na Moravě statky, na nichž žilo celkem 9 349 poddaných. MATĚJKA, F.: *Bílá hora a moravská feudální společnost*, s. 92.

(343) „Welchermassen wir den Maximilian von Liechtenstein mit 100/m fl. Gnadens Verwilligung auf der kunovitschen Güter in Markgrafsthum Mähren verlängert gnaden verwissen, das werden EL aus Unseren an Sie erfolgten Resolution albereit vernehmen haben. Wann aber in Ausfertigung derselben geirret worden, und anstatt der kunowitschen die kaultsche Güter genannt worden, unter welchen doch, wie Uns obgedachter Unser Obrister Feldzeugmeister, inmassen hiebey zusehen, gehorsambst berichtet, mehrers nicht, als die Herrschaft Stanitz übrig verbleibt, so aber seinen Vermeldeten noch, samt denen durch ihne zugleich praetendiren den 4 Dörfer, welche zu der bereit verkauften Herrschaft Lomnitz [sic!] gehörig gewest, zu Bezahlung abgegriffener ihme verwilligtesten 100/m fl. Gnad und seines Kriegs-Rest nicht erkauflich.“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reich, kn. 333, an Dietrichstein, 10. 12. 1622, fol. 36. K tomu též MZA BRNO, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 416, kart. 140, prosinec 1622, fol. 48–49.

(344) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 416, kart. 140, an Dietrichstein, fol. 48.

(345) TAMTĚŽ, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623.

(346) O luhačovické panství v srpnu roku 1624 neúspěšně usiloval také Jan Vencelius z Nesvic. Dále Maxmilián z Liechtensteina získal panství Mořice, na nějž si ovšem činila nárok také vdova po Vilému Fridrichovi ze Žerotína. TAMTĚŽ, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624, inv. č. 440, kart. 146, prosinec 1624, inv. č. 442, kart. 147, únor 1625. Císařův souhlas postoupit luhačovický velkostatek Maxmiliánovi z Liechtensteina ke krytí jeho pohledávek. TAMTĚŽ, inv. č. 450, kart. 149, říjen 1625. Cenu 12 000 zl., kterou by měl za luhačovické panství zaplatit, ovšem Maxmilián z Liechtensteina považoval za příliš vysokou, přesto však v červenci 1626 byl prodej uskutečněn. TAMTĚŽ, inv. č. 453, 459, kart. 151, leden a červenec 1626.

Přidělení panství Uherský Ostroh a Moravský Krumlov Gundakarovi z Liechtensteina, třetímu a nejmladšímu bratrovi z významné generace knížecího rodu, se uskutečnilo v létě a na podzim roku 1622. V případě Uherského Ostrohu se tak stalo na základě Liechtensteinovy supliky o přidělení všech dominií po pánech z Kunovic.³⁴⁷ Ostroh byl po celé předbělohorské období centrem jednoho z hlavních dominií Kunoviců (konfiskován byl Janu Bernardovi z Kunovic), ačkoliv na přelomu 15. a 16. století zde Liechtensteinové již jednou také krátce sídlili.³⁴⁸ Byť to není v pramenech explicitně doloženo, nelze vyloučit, že Gundakar z Liechtensteina při své žádosti o přidělení Uherského Ostrohu myslel i na tuto rodovou tradici a přičítal jí i jistou úlohu v příslušné suplice adresované císaři.³⁴⁹ Císařský přípis na Uherský Ostroh a Veselí nad Moravou je datován ve Vídni 13. července 1622 a uvádí Gundakarovu povinnost zaplatit za uvedené statky cenu podle taxace, jež byla vyčíslena na 25 000 zlatých.³⁵⁰ K zaplacení Uherského Ostrohu i Moravského Krumlova nakonec došlo v listopadu 1622,³⁵¹ ale ještě v květnu následujícího roku císařská dvorská komora po Liechtensteinovi vymáhala nedoplatky.³⁵² Gundakar z Liechtensteina naproti tomu podobně jako celá řada dalších pobělohorských nabyvatelů konfiskovaných dominií (včetně kardinála Dietrichsteina nebo Jiřího z Náchoda) požadoval odchod vojska ze svých nově nabytých statků, a tím i ulehčení situace nových poddaných.³⁵³ Rozvinulo se zajímavé jednání, v němž se Gundakar z Liechtensteina pokoušel kvantifikovat ztrá-

V prosinci roku 1616 se již o luhačovickém statku hovoří jako o držbě Gabriela Serényiho. TAMTÉŽ, inv. č. 500, kart. 162, prosinec 1626.

(347) TAMTÉŽ, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623.

(348) HOSÁK, L. – ZEMEK, M. (EDD.): *Hrady, zámky a tvrze*. Jižní Morava. Praha 1981, s. 239; HOLUB, J. (ED.): *Uherský Ostroh*. Uherský Ostroh 2000.

(349) O rezidenční politice Gundakara z Liechtensteina WINKELBAUER, T.: *Fürst und Fürstendiener*, s. 338–409. Srov. též KNOZ, T.: *Liechtensteinové, Morava a Valtice*, s. 301–315, zde s. 307–308.

(350) „Kaiserliche Verschreibung an Gundaker von Liechtenstein.“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmisches Reihe, kn. 333, 13. 7. 1622, fol. 69v.

(351) Zaplacení panství Moravský Krumlov a Uherský Ostroh Gundakarem z Liechtensteina. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 415, kart. 140, listopad 1622.

(352) Urgence nedoplatků Gundakara z Liechtensteina za konfiskované statky Moravský Krumlov a Uherský Ostroh. TAMTÉŽ, inv. č. 421, kart. 141, květen 1623, fol. 92.

(353) „...herrentgegen bin ich nit zuwider, wie wol andere gar Klein-Volck auf Ihren Herrschaften haben, wann meine arme Unterthanen allein so lang verschonet, daß sie sich wider erholen khann, und nit so gar auf einmal ganzlich ruinirt und gleichsamb vorsetzlich in das einstzte Verderben gestürzt werden ...“ TAMTÉŽ, inv. č. 421, květen 1623, fol. 94. O škodách způsobovaných poddaným na Moravě srov. též MATĚJJEK, F.: *Morava za třicetileté války*; TÝŽ: *Škody způsobené na Moravě rádným vojákům za třicetileté války*, s. 83–94.

ty způsobené na moravskokrumlovském panství vojskem, které tvořily „*Sechs Compagnia Polaken*“, na částku vyšší než 20 000 moravských zlatých. K tomu ještě připočítával maso, víno, pivo a chleba, které vojáci snědli a vypili. Tuto částku se pokoušel nechat odečíst od kupní ceny dominia. O přiřčení velkostatku Veselý Gundakarovi z Liechtensteina se jednalo ještě v lednu 1623³⁵⁴ a o statcích pánů z Kunovic v červenci tohoto roku.³⁵⁵ Tentokrát si Liechtenstein stěžoval, že mu sice byly statky již dávno císařskou resolucí přiznány, ale že se stále nemůže dočkat jejich skutečného předání a vyrovnání v souvislosti s dluhy, které na panstvích ležely.³⁵⁶ Ať bylo konkrétní jednání jakkoliv složité, nic nemění na skutečnosti, že se všichni tři bratři z Liechtensteina díky pobělohorským konfiskacím stali největšími pozemkovými magnáty v zemi.³⁵⁷

Kardinál Dietrichstein nezůstal v honbě za uvolněními moravskými statky za Liechtensteiny nikterak pozadu. Výsledky jeho zisků přitom navozují úvahu, že při ní zřejmě více než na restituované olomoucké biskupství nebo na císaře, jehož zastupoval jako zemský gubernátor, myslel na vlastní osobu a na svůj rod.³⁵⁸ Kardinál Dietrichstein musel při snaze získat některý z konfiskovaných statků formálně absolvovat stejný postup jako ostatní žadatelé. Ve skutečnosti do problematiky viděl jako nikdo jiný a také jeho postavení v očích Ferdinanda II. bylo velmi silné. Pokud si on vybral určitý statek, neměl případný konkurenční pretendent žádnou naději. V březnu roku 1622 požádal Dietrichstein (spíše jako mikulovský pán nežli jako biskup nebo gubernátor) o přidělení některého z konfiskovaných statků jako náhradu za utrpěné ztráty. Bylo to nedlouho po vyřešení případu Karla z Liechtensteina a někdejší „kroměřížský král“ se patrně u svého kolegy v místodržitelské funkci a největšího soupeře v honbě za konfiskáty skutečně přímo poučil. Požadovaná cena byla na dané poměry obrovská, činila dva miliony zlatých. První výsledek se přitom dostavil již

(354) Žádost knížete Gundakara z Liechtensteina o přiřčení velkostatků pánů z Kunovic. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623.

(355) List císaře kardinálu Dietrichsteinovi o přiřčení statků pánů z Kunovic knížeti Gundakarovi z Liechtensteina. TAMTÉŽ, inv. č. 423, kart. 142, 3. 7. 1623, fol. 201–208.

(356) „...Rat und Cammerer, Herrn von Liechtenstein gehorsamist berichtet, wie dass Imme über Unser an EL nach dem drei und zwanzigsten octob. negst verwirken 1622...“ TAMTÉŽ, fol. 201.

(357) Propojení společenského růstu Liechtensteinů s jejich růstem majetkovým v kontextu moravské pobělohorské společnosti zachytili především František Matějek, Eveline Oberhammer a Thomas Winkelbauer. MATĚJEK, F.: *Bílá hora a moravská feudální společnost*, s. 89–92; WINKELBAUER, T.: *Fürst und Fürstendiener*, s. 338–353; OBERHAMMER, E.: *Viel ansehnliche Stuck und Güeter*, s. 33–45.

(358) BALCÁREK, P.: *Kardinál František z Dietrichštejna*. Základní dobovou charakteristiku kardinála Dietrichsteina podal KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cupferstich*. II, s. 55–56.

po měsíci. Byla mu předána panství Lipník nad Bečvou a Hranice na Moravě. Obě ležela na východní Moravě v bezprostřední blízkosti arcibiskupské Kroměříže. Panství Lipník nad Bečvou s hradem Helfštejnem patřilo do ludanicovského dědictví a v předbělohorském období krátce náleželo dokonce Petru Vokovi z Rožmberka a jeho ženě Kateřině z Ludanic. Poté se ovšem dostalo do rukou Jiřího Bruntálského z Vrba, jemuž bylo roku 1620 konfiskováno. Hranice na Moravě s výstavným renesančním zámekem v době před vyhlášením konfiskací patřily Václavu Molovi z Modřelic.³⁵⁹ Třebaže Dietrichstein v této době (na rozdíl od předbělohorského období) pobýval především v Mikulově, vytvořil si díky konfiskačním ziskům z počátku dvacátých let 17. století na Kroměřížsku mohutné zázemí. Kardinál získával statky i v dalších částech země. Na západě to bylo Nové Město na Moravě a na jižní Moravě Dolní Kounice.³⁶⁰ Dietrichstein se i přes občasný nesoulad s císařem Ferdinandem II. cítil být natolik jistý, že se dokázal ozvat i proti výši ocenění statku (v případě Dolních Kounic), což se rovnalo zpochybnění práce císařských komorních úředníků a což si troufali skutečně pouze nejvýše postavení aristokraté a císařovi blízcí, mezi ně patřil kromě něho například český kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic.³⁶¹

Právě jmenovaný kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic měl mezi žadateli o zabavené statky přece jen dosti ojedinělé postavení. V době napsání supliky o konfiskáty již byl nositelem řádu zlatého rouna i členem císařské tajné rady, náležel tedy k nejvýše postaveným aristokratům v habsburské monarchii.³⁶² Kromě toho se mohl prezentovat svou třicet sedm let

(359) HRUBÝ, F.: *Moravská šlechta roku 1619*, s. 143–145.

(360) „...Georg Ehrenreich von Roggendorf flüchtig undt alles verlohren. Das Gutt Kanitz ist zwar seiner Gemahl gewest, aber weiln sie mit Ihme ausgenießen, ist confiscirt vor III 400 Thaler Mähr. geschätzt undt mir Cardinal verkauft.“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiskations- und Crida-Protocol*, s. 241.

(361) KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 228–252.

(362) Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (1568–1628) byl členem císařské tajné rady v letech 1599–1628. V době konfiskačního procesu jako nejvyšší český kancléř konkuroval především nejvyššímu českému místodržiteli Karlu z Liechtensteina, s jeho kandidaturou na zisk východomoravských panství ovšem zpočátku příliš nesouhlasil ani kardinál Dietrichstein. O osobnosti Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic: SCHWARZ, F.: *The Imperial Privy Council*, s. 290–292. BOROVÍČKA, J.: *Počátky kancléřování Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic*. Sborník prací věnovaný prof. Gustavu Friedrichovi k 60. narozeninám. Praha 1931, s. 435–455. HANZAL, J.: *Zamyšlení nad třemi Lobkovici*. Acta Litomericensia, 1984, s. 4–9. KOPIČKA, P.: *Dvůr Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny z Lobkovic ve 20. a 30. letech 17. století*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. OH 7, 1999, s. 469–493. KUTIŠOVÁ, Š.: *Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic*. Pokus o profil osobnosti. In: Bůžek, V. (ed.): *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku*. OH 4, 1995, s. 107–124. VOLF, M.: *Zdeněk a Polyxena z Lobkovic za poutání a po něm ve světle své korespondence*. Praha 1972.

trvající službou ve prospěch habsburských císařů. Svůj nárok navíc neopíral pouze o své politické postavení či o zásluhy o panovnický trůn. Do konfiskačního procesu se zapojil přímo, jako nejvyšší český kancléř byl adresátem četných přípisů císaře a císařské dvorské kanceláře a komory. Vzhledem k charakteru jeho úřadu přitom do jeho kompetence spadaly nejen Čechy, ale také Morava. Úloha Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic vzhledem k jeho úřadu navíc během dvacátých let 17. století spíše narůstala, jak se s procesem normalizace poměrů a byrokratizace státní správy poněkud omezovala role nejvyššího českého místodržícího Liechtensteina. Ekonomicky a mocensky se Lobkovic na Moravě opíral především o dědictví dominia Holešov po svém roku 1621 zemřelém bratru a někdejší prohabsburském moravském zemském hejtmanu Ladislavovi z Lobkovic, respektive o jeho třicet sedm let trvajícím věrnost císaři Rudolfovi, Matyášovi i Ferdinandovi a o jeho zásluhy v nejrůznějších zemských institucích.³⁶³ Holešov ležel na okraji vzbouřené valašské oblasti a logicky potřeboval ekonomické i bezpečnostní zázemí.³⁶⁴ Tím měla být dominia Dřevohostice, Bystřice pod Hostýnem a Prusinovice, ležící mezi Hostýnskými vrchy a Hanou, konfiskovaná rebelům Janovi staršímu Skrbenskému z Hříště a Václavovi Bítovskému z Bítova.³⁶⁵ Kardinál Dietrichstein se k Lobkovicově kandidatuře na zisk těchto panství vyjadřoval v osobním listu císaři. Předání uvedených konfiskátů se podle jeho vyjádření zdrželo vzhledem k aktivitám Valachů. Dietrichstein měl navíc v první fázi ke kancléřově kandidatuře určité pochybnosti, neboť mu zřejmě nevyhovovala konkurence další vysoce postavené osoby v zemi, kterou by pro něj (vedle Karla z Liechtensteina) mohl Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic představovat. Roli zřejmě hrála i skutečnost, že by se Lobkovicovy rozsáhlé državy nacházely v bezprostřední blízkosti jeho biskupské rezidence v Kroměříži a dalších biskupských statků, včetně Dietrichsteinem nově získaného panství Hranice na Moravě.³⁶⁶ Opakovaně se bouřící Valaši mu proto přišli vhod jako záminka k zakrytí ne vždy perfektně odvedené práce jeho komisařů a úředníků a k odkladům konečného rozhodnutí o konfiskační

(363) „Allernädigster Herr, was gestalt bei ERKM dero Geheimer Rat etc. Zdenko Adalbert Popel von Lobkowitz anstatt seines verstorbenen Bruders Ladislaus...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 48–54, zde fol. 51. KNOZ, T.: „*Hostýn je bora a les*“, s. 149–169, zde s. 154–155.

(364) DOSTÁL, F.: *Valaši a protifendální boje na Valašsku v letech 1620–1642*. ČMM 72, 1953, s. 129–183; TÝZ: *Valašská povstání za třicetileté války*; TÝZ: *Valašské Mezříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962; TÝZ: *Valašská povstání 1620–1644*. Vsetín 1966. MACŮREK, J.: *Valaši v západních Karpatech*.

(365) JANÁČEK, J.: *Valdštejnova pomsta*; FIALOVÁ, V.: *Jan Adam z Vického*.

(366) KNOZ, T.: „*Hostýn je bora a les*“, s. 154, dopis kardinála Dietrichsteina císaři s. 157–158.

kauze a fyzického předání statků Lobkovicovi. Posléze se ale i v tomto případě podvolil panovníkově vůli, jež byla českému kancléři nakloněna.³⁶⁷ Nicméně jednání o východomoravských statcích se protáhlo na několik měsíců. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic se i tak mohl ještě během téhož roku ujmout vlády v nově nabytých východomoravských državách.

Zisky císařské generality

Další z významných nabyvatelů pobělohorských konfiskátů, Seifried Kryštof Breuner ze Stubingu, byl příslušníkem starého rodu, jež do rakouských zemí údajně přišel z Nizozemí na počátku 14. století.³⁶⁸ Významné pocty rod získal od Ferdinanda I. a Habsburkům zůstal věrný i v době stavovského povstání, na jehož počátku se na straně Ferdinanda Štýrského postavil proti jeho předchůdci Matyášovi a biskupa Melchiora Khlesla dokonce osobně deportoval do jeho tyrolského vězení.³⁶⁹ V době konfiskací měl za sebou Seifried Kryštof kariéru ve funkci komorního prezidenta, do níž byl uveden roku 1608, a roku 1620 byl čerstvě jmenovaným zemským maršálkem. Dalších poct se mu mělo dostat v následujících letech, a to právě díky jeho aktivitám v počátečním období třicetileté války. Stal se nejvyšším komorníkem v Rakousích pod Enží a nositelem Řádu zlatého rouna. Ačkoliv mu příslušelo oslovení „Hoch- und Wohlgebohrner“, oslovoval ho císař Ferdinand II. i císařovna Eleonora v osobních dopisech důvěrně „Lieber Breuner“.³⁷⁰ Nebylo proto divu, že dvůr vycházel

(367) MZA BRNO, G 140, Dietrichsteinský rodinný archiv, inv. č. 417, II. 1. 1623, fol. 48–48v. Tento dopis Dietrichsteinovi byl napsán v době pobytu císaře v Řezně, kde byl přitomen i Lobkovic. Lze proto předpokládat, že mohl svůj případ s císařem osobně projednávat.

(368) HHSTA WIEN, Archiv Grafenegg, Bd. 9, Kurzgefasste Übersicht jener Verhältnisse, wesentlich bey dem österreichischen Hauptamt des Geschlechtes der Grafen von Breuner seit dessen Entstehung bis auf gegenwärtige Zeiten gebildet haben. I. Von der Ursprünge, pag. 11. Breunerové byli podle uvedeného pramene starým nizozemským rodem, ve 13. století se dostali do oblasti Porýní, na začátku 14. století potom přešli do Štýrska, na počátku 15. století se již podíleli na správě Štýrska. Filip Breuner byl roku 1552 povýšen do stavu svobodných pánů. Jeho synem byl Seifried Breuner a vnukem výše několikrát uváděný Seifried Kryštof Breuner.

(369) Seifried Kryštof Breuner ze Stubingu (1569–1651) patřil do předbělohorské generace rakouské šlechty, byl tedy spíše generačním druhem Karla st. ze Žerotína nežli Albrechta z Valdštejna. Přesto patřil podle Schwarze spíše k radikálnějším uplatňovatelům protireformace na vlastních panstvích. KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cupferstich*. II, pag. 89–90; SCHWARZ, H. F.: *The Imperial Privy Council*, s. 210–212; STURZER, A.: *Beiträge zur Geschichte der niederösterreichischen Statthaltereien*. Die Landescheffs und Räte dieser Behörde von 1501 bis 1876. Wien 1897, s. 226–241.

(370) V osobních dopisech císař Breunera oslovoval „Lieber Breuner“, jinak „Wohlgebohrner lieber Getreuer“. Např. v dopise císařovny ohledně komediantů z 28. 2. 1628.

Breunerovi vstříc i v jeho majetkových požadavcích. Ke svým rakouským držávám a hradům Asparn an der Zaya, Stubing, Staatz, Fladnig a Rabenstein přidal také majetky na Moravě.³⁷¹ Týkalo se to jak oblasti ležící bezprostředně na sever od rakousko-moravské hranice, především panství Hrušovany nad Jevišovkou, tak i statků nacházejících se podstatně hlouběji v moravském vnitrozemí. Seifried Kryštof Breuner měl přitom v porovnání s některými svými kolegy z řad rakouské a vojenské šlechty výhodu, neboť inkolát v Markrabství moravském získal již roku 1609 a nemusel o něj tedy usilovat až v souvislosti s konfiskačním procesem.³⁷² Dne 3. prosince 1622 poslal císař Dietrichsteinovi list, v němž potvrzoval uzavření kupní smlouvy mezi císařskou dvorskou komorou a Breunerem na většinu statku Lomnice u Tišnova. Kupní cena byla stanovena na 40 000 zlatých.³⁷³

Do stejné kategorie jako Breuner patřil i plukovník Rombaldo Collalto.³⁷⁴ Tento „*cavalierro*“ byl typickým kondotiérem období třicetileté vál-

HHSTA WIEN, Archiv Grafenegg, Akten, Schachtel 20, Seifried Christoph Breuner, 28. 2. 1628.

(371) HHSTA WIEN, Archiv Grafenegg, Bd. 9, Kurzgefasste Übersicht, 3. Von dene Standbesitzungen, pag. 23. K dějinám rodu Breunerů a dějinám Asparn an der Zaya edice *Aus der Papieren Seyfried Christoph's Freiberrn von Breuner a Breuner's Actenstücke aus dem Archive Asparn an der Zaya*. In: Notizenblatt. Beilage von Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 7, 8. Wien 1857 a 1858; MAURER, J.: *Geschichte des Marktes Asparn an der Zaya*. Wien 1887; Týž: *Seifried Christoph Graf Breuner*. Ein österreichischer Staatsmann aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Österreichisches Jahrbuch 14, 1890, s. 53–73; RIEDLING, F.: *Regesten zur Geschichte der Pfarre und des Minoritenklosters zu Asparn an der Zaya*. Wiener Diöcesanblatt 1895, s. 141–143, 148–155, 157–167, 181–190; LANJUS, F.: *Die Breuner*. Stammtafeln. Wien 1938; HUBINGER, H.: *Reformation – Gegenreformation in Niederösterreich im 17. Jahrhundert*. Köln 1976. Část majetků držel Breuner na Moravě již před Bílou horou. Jak vyplývá i z výše uváděných údajů, byla mu jeho vesnice Přerov u Drnholce na moravsko-rakouském pomezí během povstání „divokým způsobem“ zabavena poddanými Fridricha z Tiefenbachu. Po skončení povstání mu proto musela být restituována. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 399, kart. 134, červenec 1621.

(372) Přijetí do řad moravské šlechty se odehrálo na sněmu v Olomouci roku 1609. HHSTA WIEN, Archiv Grafenegg, Bd. 9, Kurzgefasste Übersicht, 1. Von der Ursprünge, pag. 12.

(373) „...daß dem volgebornen unserem geheimen Rath Cammerern und lieben getreuen Seyfrieden Christophen Breuner, Edlen Herrn von Statz, verkauffen und bereit einantworten Gut Lomnitz, dasselbst in Mähren im Gehorsamb zugeschrieben...“ MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 416, kart. 140, prosinec 1622, fol. 24–26 a inv. č. 417, kart. 140, leden 1623, fol. 286.

(374) Osobnosti Rombalda Collalta (1575–1630) a jeho rodu se v posledních letech nejvíce věnoval Pavel Balcárek. Schwarz o něm (na rozdíl od Balcárka) hovoří jako o rodilém Benáťanovi. V císařské armádě se poprvé prosadil spolu s generálem Bastou v uherských válkách. Roku 1618 se stal plukovníkem. V době povstání podléhal Buquoyovu velení. Roku 1624 se stal prezidentem císařské válečné rady, ve 20. letech byl též polním maršálkem ve Valdštejnově armádě. Přesto ho lze považovat spíše za Valdštejnova rivala. Roku 1630 padl

ky, který se do vysokých důstojnických hodností dostal doslova „od píky“. Podobně jako Valdštejn se prosadil v období válek s Turky na přelomu 16. a 17. století.³⁷⁵ I když se pohyboval především na uherských válečných polích, měl díky svému manželství s Blankou Polyxenou, neteří Jindřicha Matyáše z Thurnu, s jehož pomocí získal moravský inkolát, možnost dobře poznat také prostředí české a moravské stavovské společnosti i protestantské konfesní obce.³⁷⁶ Ani v tomto ohledu se tedy nelišil od Breunera nebo od Liechtensteinů. Ani blízké příbuzenství s Jindřichem Matyášem z Thurnu ho neodradilo od radikálního postoje vůči povstalcům. Spolupracoval s Karlem Bonaventurou Buquoyem a verboval vojska k boji proti rebelům, podílel se na bojích proti Gabrielu Bethlenovi i Janu Jiřímu Krnovskému. V poměrně značné míře operoval také na Znojemsku a Jihlavsku, což zřejmě dalo podnět k jeho pozdějšímu zájmu o panství Brtnice. Na Moravě, kde získal statky ihned na počátku konfiskačního procesu a kde z konfiskací i v kategorii vojevůdců a důstojníků profitovali především příslušníci místní či rakouské šlechty, byl Collalto v prvních měsících konfiskačního procesu ve své sociální a národnostní kategorii spíše jednou z výjimek. Ani jemu se takřka nikdy nestalo, že by se jeho žádost o přidělení moravského konfiskátu u císaře nebo jeho vysokých úředníků setkala se zásadním odmítnutím. Jak bylo uvedeno, úspěšně se střetl s Jiřím z Náchoda o západomoravské panství Brtnice, ale panství Moravské Budějovice a Sádek mu přidělena nebyla. Obzvláště Brtnice měla pro Collalta velkou důležitost, neboť ležela na strategické cestě mezi Vídní a Prahou. Jak bylo uvedeno, usiloval o ni také Adam mladší z Valdštejna i jeho příbuzná Veronika z Valdštejna, ale Dietrichstein tento statek

v bojích o Mantovu. Členem císařské tajné rady byl v závěrečném období svého života v letech 1626–1630. D'ELVERT, CH.: *Die Fürsten Collalto*. Notizenblatt der historisch-statistischen Sektion. 1871, s. 94–96; BALCÁREK, P.: *Dobyvatel Mantovy*. s. 76–92. Dále CHOCHOLÁČ, B.: *Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka*. Dvůr a hosté Františka Antonína hraběte Collalta v Brně koncem 17. století. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. OH 7, 1999, s. 575–595. Dále srov. KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cuspferstich*. II, pag. 85–88; SCHWARZ, H. F.: *The Imperial Privy Council*, s. 215–217.

(375) BALCÁREK, P.: *Dobyvatel Mantovy*. s. 76–92, zde především s. 78–79. V článku Pavla Balcárka je uveden také původ a životopis Rombalda Collalta. Rodokmen Collaltů je také uložen v jejich rodinném archivu. MZA BRNO, G 169, Rodinný archiv Collaltů, inv. č. 507 (event. č. 458).

(376) HRUBÝ, F.: *Hrabata z Thurnu a Valsassina*. Dějiny jejich českomoravské větve. ČCH 28, 1922, s. 74–108, 305–334; POJAR, M.: *Jindřich Matyáš z Thurnu*. Muž činu. Praha 1999. Bratr Blanky Polyxeny, Vít Jindřich z Thurnu, držel panství Vlasatice na jižní Moravě. Korespondence Víta Jindřicha z Thurnu s představiteli moravské šlechty z let 1613–1639 je uložena v MZA BRNO, G 169, Rodinný archiv Collaltů, inv. č. 827. Jeho finanční spory TAMTĚZ, inv. č. 829.

tehdy ne zcela v souladu se skutečností označil za již prodaný.³⁷⁷ Kardinál v únoru 1623 Adamovi mladšímu z Valdštejna oznámil, že byl na císařův příkaz brtnický statek na základě obvyklého ocenění prodán Rombaldu Collaltovi.³⁷⁸ Ve skutečnosti byl v daném okamžiku prodej pouze připraven a ještě nenabyl právní moci. Prodej byl právně naplněn až asi po měsíci od jednání s Valdštejnem, v dubnu roku 1623, byť si i sám Collalto počínal v Brtnici jako doma již v lednu roku 1623 a zdejší obyvatele označoval za své poddané.³⁷⁹ Collalto spolu se svou manželkou, konvertitkou Blankou Polyxenou z Thurnu, a jihlavskými jezuity prakticky vzápětí po jejím získání vytvořil z Brtnice významné kulturní a rekatolizační centrum, na přestavbě zámku a přebudování někdejšího zámeckého kostela na paulánský klášterní kostel sv. Juliány se podíleli významní manýrističtí umělci, včetně valdštejnského dvorního architekta Giovanniho Pieroniho.³⁸⁰

V soutěži o zisk panství Moravské Budějovice se s Rombaldem Collaltem mimo jiné střetl i císařský plukovník Michael Adolf z Althannu. Ačkoliv byla v tomto případě nakonec dána přednost Hanibalůvi Schaumburgovi, stal se Althann jedním z největších Collaltových konkurentů a zároveň spojenců na západní a jihozápadní Moravě.³⁸¹ Také on prošel vojenskou

(377) BALCÁREK, P.: *Dobyvatel Mantovy*, s. 82; HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*, I, s. 305–306.

(378) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 418, kart. 140, Bericht über Collalto, fol. 46.

(379) TAMTÉŽ, inv. č. 420, kart. 141, I. 4. 1623, fol. 2.

(380) Neúspěšný byl Collalto při své žádosti o panství Moravské Budějovice, o které svedl soubor s dalším významným pobělohorským císařským a zároveň západomoravským aktivistou, hrabětem Michaelem Adolfem z Althannu, a navíc také s hrabětem Jiřím z Nácho-da a plukovníkem Hanibalem ze Schaumburga. Žádost Collalta o prodej Moravských Budějovic je datována 1. 12. 1622. Panství bylo nakonec přiděleno poslednímu z jmenovaných. Také v tomto případě rozhodl o kauze přímo císař Ferdinand II. V dopise adresovaném kardinálu Dietrichsteinovi vysvětlil moravskému gubernátorovi, proč zaujal právě toto stanovisko, k němuž údajně došel až po jednání s Althannem, uskutečněném přímo ve Vídni. TAMTÉŽ, inv. č. 417, kart. 140, fol. 162. TAMTÉŽ, inv. č. 417, I. 12. 1622, fol. 281. TAMTÉŽ, inv. č. 420, kart. 141, fol. 100. O Collaltově uměleckých a kulturních podnicích v Brtnici KUDĚLKA, Z. – KRSEK, I. – STEHLÍK, M. – VÁLKA, J.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 46–47.

(381) Také Michael Adolf z Althannu byl již v době svého působení v zájmu dobové historiografie, kromě Khevenhüllera především jezuitského, barnabitského a kapucinského původu. V několika elogiích byl za své zbožné aktivity oceněn nejen on sám, ale celý jeho rod. Především je nutno zmínit elogium jihlavského jezuitského autora *De illustrissimo D. Mich. Adolpho comite ab Althann*. MZA BRNO, G 12, Cerroniho sbírka, sign. II/264, pag. 47–50. Dále později tiskem vydaný spis *Seelen-eyffriger Hof Herr / Und apostolischer Kriegs-Fürst Herr / Herr Michael Adolphus Graff von Althann, Frey-Herr zu Goldberg und Mürstetten ... In frischen Gedächtnuß vorgetragen von der catechetischen Bibliothec Soc. Jesu bey S. Anna in Wien*. Wien 1713. UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK WIEN, sign. I 268.611. O rodu Althannů pojednali např. WURMOVA, M.: *Rodinný ar-*

kariérou ve službě Habsburků, byt' ji v bělohorském období vykonával spíše na diplomatickém nežli na válečném poli. Účastnil se nejrůznějších diplomatických jednání, včetně komárenských jednání s Gabrielem Bethlenem a dokonce jednání s Turky.³⁸² Také on kromě toho byl věžitelem habsburského dvora, takže mohl svou žádost o konfiskáty opřít o finanční nároky.³⁸³ Podobně jako rod Collaltů, ani Althannové nepocházeli z Rakous. Přišli však z Říše již před polovinou 16. století a v Rakousích i na Moravě velmi rychle zdomácněli, například jako zástavní pánové na Oslavanech nebo jako držitelé jihomoravských panství Jaroslavice a Vranov nad Dyjí.³⁸⁴ Michael Adolf tak nemusel žádat moravské zemské stavy o inkolát, neboť jej jeho rodina získala již v předchozím období. Althannové navíc byli spřízněni s příslušníky moravské šlechty, a to jak z katolického, tak i z protihabsburského tábora. Na straně moravských povstalců dokonce velmi aktivně vystupoval bratr konvertity Michaela Adolfa z Althannu Volf Dětřich.³⁸⁵ Úkolem Michaela Adolfa z Althannu bylo tedy v první řadě získat zpět ty statky, které byly konfiskovány jeho bratrovi, až posléze se mohl rozmáchnout k větším majetkovým ziskům. V tomto ohledu se Althann podobal dalším konvertujícím šlechticům, například Rudolfovi z Tiefenbachu, jenž se v první řadě soustředil na zisky statků po svém rebelujícím bratru Fridrichovi.

Poměrně velmi úspěšným žadatelem o konfiskáty byl také plukovník Hanibal ze Schaumburga. Ten přišel podle Khevenhüllerova svědectví do habsburských zemí ze Švábska. Ferdinand II. si velmi cenil jeho válečných úspěchů a věrnosti vůči dvoru, takže ho postupně povýšil až do hodnosti

chiv Althannů a Klöwen-Lützowů. Inventář MZA. Brno 1962; JANÍČEK, K.: *Rod brabat z Althannu.* Rkp. Vranov 1975; PEŘINKA, F. V.: *Vlastivěda moravská.* Vranovský okres. Brno 1906; GRÖGER, A.: *Frain an der Thaya.* Frain 1929; HAUSER, W.: *Das Geschlechts derer von Althann.* Wien 1949. (Disertace uložená na Vídeňské univerzitě.) V poslední době o rodu Althannů a jejich „memorii“ WINKELBAUER, T. – KNOZ, T.: *Geschlecht und Geschichte*, s. 129–177, zde s. 168–170; KNOZ, T.: *Althannové v sále předků.*

(382) Také Michael Adolf z Althannu se proslavil během válek s Turky ve službě Rudolfovi a Matyášovi Habsburskému. KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cypfersich.* II, pag. 369–373. Ohledně diplomatických jednání v Komárně a s Turky MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 451, kart. 149, listopad 1625, fol. 10–11 a inv. č. 450, kart. 149, říjen 1625, fol. 42–43.

(383) Uznání pohledávek Michaela Adolfa z Althannu a jejich náhrada přidělením konfiskovaných statků. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 415, kart. 140, prosinec 1622, fol. 50–55.

(384) HRUBÝ, F.: *Moravská šlechta roku 1619*, s. 143; KNOZ, T.: *Althannové v sále předků*, s. 7–24. O původu Althannů a jejich příchodu do rakouských zemí se však dodnes vede diskuse.

(385) Jméno Volfa Dětřicha z Althannu ovšem na seznamu aktivistů stavovského povstání chybí. HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta.* I, s. 183–192. O jeho osobě JANÍČEK, K.: *Oblédnutí za životem Wolfa Dětřicha z Althannu.* Znojmo 1995.

generála-polního maršála, velitele vojska v Pomořanech a jmenoval ho hrabětem.³⁸⁶ Také Schaumburgovi navíc dlužil peníze za postavení jeho pluku. Výplata Schaumburga i dalších vojenských osob se stále odkládala, a tak císaři nakonec přišly konfiskáty vhod jako specifická finanční jednotka, byť ani to nakonec nestačilo a v květnu roku 1623 se uvažovalo o dalším finančním odškodnění Schaumburga, jehož pohledávky byly vyčísleny na sto tisíc zlatých. To byla natolik velká částka, že císařská dvorská komora musela přistoupit k řešení formou splátek.³⁸⁷ Mezi plukovníkovy zisky patřil v prvním kole statek Tetčice.³⁸⁸ V březnu roku 1623 však bylo jednání obnoveno a Schaumburgovi byl přiznán nárok na zisk dalších statků, zpočátku ještě nekonkretizovaných.³⁸⁹ V dubnu 1623 bylo určeno, že by se mělo jednat o Moravské Budějovice (jak bylo uvedeno, již o ně usilovalo více kandidátů, počínaje Jiřím z Náchoda až po Collalta), Písečné, Rozseč a Velký Beranov.³⁹⁰ Ve všech případech šlo o statky ležící v západní části země. Na moravské straně Českomoravské vrchoviny, mezi Jihlavou, Novým Městem a Znojmem, tak bylo postaráno o prodej konfiskátů a jejich rozdělení mezi významné zastánce habsburské politiky na Moravě.

(386) Khevenhüller Schaumburga představil jako císařského polního maršála a hraběte, pocházejícího ze švábské šlechtické rodiny. Jeho jméno je údajně odstaveno od jeho sídla Schaumburgu v hrabství Pappenheim. Během třicetileté války se podle jeho výkladu velmi zasloužil o úspěchy císařské armády, a to zvláště v Pomořanech. KHEVENHÜLLER, F. CH.: *Conterfet Cypferstich*, pag. 248.

(387) Úvahy o rekompenci pohledávky u císaře v hodnotě 100 000 zl., zejména statky, válečnému radovi a plukovníkovi Hanibalu ze Schaumburgu MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 421, kart. 141, květen 1623, fol. 989.

(388) „An Dietrichstein de dato in Regensburg am 11ten Martii Anno 1623, daß er dem Obristen von Schaumburg zu Bezahlung seines Rests das confiscierte Gut Tetschitz in Mähren einräumen solle...“ HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmsche Reihe, kn. 333, březen 1623, fol. 140.

(389) Jednání o možnosti obdarovat plukovníka Hanibala ze Schaumburga statky na Moravě. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 419, kart. 141, březen 1623, fol. 30.

(390) Postoupení velkostatků Moravské Budějovice, Písečného, Rozseče, Velkého Beranova. TAMTĚŽ, inv. č. 420, kart. 141, duben 1623, fol. 100.